

Rysslands uppgörelse

Nionde kompaniet – en skildring av vansinnet

Under drygt 16 år var Sovjetunionens krig i Afghanistan på 1980-talet ett ämne man knappt talade om i Ryssland. År 2005 förändrade filmen *9 rota* (Nionde kompaniet) situationen. Afghanistankriget blev plötsligt ett ämne på varje rysk tunga. I våras visades filmen på svenska biografier.

TEXT: LINUS RISPLING

I februari 1989 färdades ändlösa rader av sovjetiska militärfordon norrut över gränsfloden Amu-Darja. Det var Sovjetunionens sista trupper som lämnade Afghanistan. Där hade de fört krig sedan 1979. För supermakten Sovjetunionen hade kriget mot den afghanska gerillan blivit ett enormt misslyckande som kostat oerhörda summor både i pengar och människoliv. Afghanistankriget var dock mer än ett förlorat krig. Det blev också demoraliserande för den sovjetiska befolkningen och startskottet för Sovjetunionens kollaps. Fram till slutet av 1980-talet hade det sovjetiska ledarskapet med självklar rätt ansett sig föra Sovjetunionens folk och den övriga världen mot ett bättre samhälle – mot socialismen – bland annat genom att, som i Afghanistan, politiskt och militärt verka för att införa en socialistisk samhällsmodell. Men för den sovjetiska befolkningen erkände nu Sovjetunionens ledare att misstag hade begåtts vid den militära insatsen i Afghanistan. Detta var ett nytt språkbruk – knappast någonsin tidigare hade ledande sovjetpolitiker talat så öppet om det egna landets misslyckande. I allt högre grad började Sovjetunionens invånare nu tappa tron på det egna landet och dess socialistiska system.

År 1991 upphörde Sovjetunionen att existera. I dess ställe kom ett (åter-)skapat Ryssland. Men där föll

det misslyckade Afghanistankriget snabbt i glömska.

Mer än sexton år efter det sovjetiska tillbakadragandet från Afghanistan, den 29 september 2005, återkom Afghanistankriget plötsligt i det allmänna ryska medvetandet. Filmerna *9 rota*, uttalas [*devjattaja rata*] hade premiär, en skildring av sovjetiska soldater som utkämpar en lika hård som meningslös kamp mot afghansk gerilla under 1980-talets sista år. Jag minns den där premiärhösten i Ryssland för 2,5 år sedan, hur ärrade soldater i sovjetiska uniformer tittade ner från väldiga reklamskyltar på S:t Petersburgs paradgata Nevskij prospekt. Nionde kompaniet gjorde omedelbart en enorm succé. Under första veckan spelade filmen in nio miljoner dollar och slog därmed alla tidigare rekord både för inhemska och utländska filmer i Ryssland. Succén berodde inte bara på att det är en välgjord film, inspelad i fantastiskt storslagna Afghanistanlika landskap på Krimhalvön i Ukraina samt i Uzbekistan nära gränsen till Afghanistan. Det var också en uppgörelse med ett krig som under mer än 16 år hade förträngts i Ryssland.

Hög status hemma

I filmens inledning ges en bild av hur de sovjetiska soldaterna som deltog i Afghanistankriget till en början hade mycket hög status i sitt hemland. En grupp unga volontärer anländer till militärbasen i Sibirien där de ska tränas inför striderna i Afghanistan. Dessa fjuniga rekryter, som frivilligt valt att strida i Afghanistan, särbehandlas framför övriga soldater; de tillhör en annan, högt värderad kategori. Men efter en grundutbildning på tre månader, som är ett verkligt stålbad – de drillas av en krigsskadad officer som nyss återkommit från Afghanistan – är det dags för verklighetens krig.

med Afghanistankriget

WWW.9ROTA.RU

På plats i Afghanistan placeras nykomlingarna i nionde kompaniet, tillsammans med äldre, erfarna och minst sagt luttrade sovjetkrigare. En av dessa veteraner är ukrainaren Hohol, en väderbiten, traumatiserad soldat som redan krigat alldeles för länge. Han spelas av Fjodor Bondartjuk, som också har regisserat filmen.

Den bild som nykomlingarna har givits av kriget hemma i Sovjetunionen börjar bit för bit falla samman. De ser sitt nya befäl göra privata affärer med vapen från kompaniets stupade soldater, och när de tas med på sitt första uppdrag får de av veteranerna lära sig att de afghaner som officiellt strider på sovjetsoldaternas sida inte är att lita på: ”de vänder oss ryggen så snart det blir natt”. Under en lång period når matförsändelser över huvud taget inte fram till kompaniet trots att sovjetiska lastbilskolonner fullastade med mat passerar i kompaniets närhet. Till slut får nionde kompaniet ta saken i egna händer, det vill säga anfälla sina

egna – de förbipasserande sovjetiska lastbilarna – och stjäla mat från dem! När så nionde kompaniet mot slutet av kriget utför sitt stora uppdrag – ett fruktlöst försök att under hårt motstånd från afghansk gerilla inta och hålla en bergsplata i norra Afghanistan som en del av den sista stora sovjetiska operationen i kriget, med täcknamnet *Magistral* – kommer ingen undsättning från andra sovjetiska trupper. Nionde kompaniet är bortglömt, och det är tydligt att den supermakt som de strider för befinner sig i upplösningstillstånd.

”Tio år av skam”

De sovjetiska soldater som överlevde Afghanistankriget sågs i Ryssland länge – ungefär som de amerikanska Vietnamveteranerna – som sorgliga kvarlevor av ett ovärdigt krig. Regissören Bondartjuk beskrev i en intervju hösten 2005 kriget som ”tio år av skam”. Han menade att inte förrän nu, efter tio års väntan, var Ryssland redo för en film som beskrev Sovjetunio-

nens skamliga krig i Afghanistan.

Två och ett halvt år senare, den 16 mars i år, gick Nionde kompaniet upp på Slottsbiografen i Uppsala, som en del av den svensk-ryska filmfestivalen *Kino Rurik*. Filmen marknadsfördes med sin engelska titel *9th Company* och visades med det ryska originalljudet, med text både på finska (!) och svenska. Förutom i Uppsala visades filmen på biografer i Västerås, Örebro och Stockholm. Själv såg jag filmen på Zita i Stockholm, i en nästan fullsatt salong där publiken vred sig i sina stolar inför åsynen av krigets vansinne; ett krig vars arv Afghanistans befolkning än i dag tvingas leva med. Samtidigt är filmen så intressant och spännande att den knappt går att slita sig ifrån. Eller som min svensktalande bänkgranne utbrast när vi lämnade salongen:

– Den här filmen var så spännande att jag inte märkte när jag läste den finska texten! ■

Linus Rispling från Stockholm är född 1978 och jobbar som katalogisator på Statens ljud- och bildarkiv. Han har en fil kand i kulturgeografi och har tillsammans med en kompis cyklat från Sverige till Pakistan (1 127 mil).

Fotnot: Intervjun med regissören Fjodor Bondartjuk återfinns i engelskspråkiga the St. Petersburg Times, 28 oktober 2005.

Nionde kompaniet recenseras och diskuteras på engelska på bloggen: www.russiablog.org/2006/03/the_9th_platoon_reviewed.php

Filmens officiella hemsida beskriver (på ryska) bland annat de händelser i Afghanistan under 1980-talet som filmen har baserats på: www.9rota.ru/flashindex.html